

Т.В.Ларина, П.Браун, С.Левинсон, А.П.Володин, В.С.Храковский, Э.Хоффман, Г.П. Грайс, Н.Д.Арутюнова, Г.Каспер и анализирует их теоретические точки зрения.

С точки зрения автора, базовая концепция речи в момент речи может отличаться от национальных особенностей, которые зависят от исторических, социальных и культурных особенностей говорящих людей. Но современное общество отличается от общества времён Средневековья и даже XX-го столетия. В связи с развитием науки и современных технологий дальние люди также находятся в тесной связи, и в их речи будут использоваться общие правила, чтобы понимать друг друга.

Концепция речи как лингвистического предмета изучалась зарубежными учеными (широко) и внутри страны (ограниченно). В этом процессе принимаются во внимание такие проблемы, как теория понятия речи, изучение социальных и психологических факторов, определяющих задачу и форму взаимоотношений, взаимосвязь понятия речи и формы общения, средство выражения языковой деликатности речи и другие.

Ключевые слова: речевая культура, речевые стандарты, гуманизм, вежливость, доброта, отношение, общение, конверсия, стандарт, западная и русская лингвистика.

THE CONCEPT OF SPEECH CULTURE FROM THE POINT OF VIEW OF THE WESTERN AND RUSSIAN LINGUISTS

The article considers the concept of speech culture from the point of view of the Western and Russian linguistics. The author takes under consideration the thoughts of the Western and Russian linguists such as N.I. Formanovskaya, T.V. Larina, P. Brown, S. Levinson, A.P. Volodin, V.S. Khrakovskiy, E. Hoffman, G.P. Graiss, N.D. Arutyunova, G. Kasper and analyses their theoretical points of view.

As the author states the basic concept of speech at the moment of speech can differ from the national characteristics, which depend on the historical, social and cultural peculiarities of the speaking people. But today's society differs from the Middle Ages and even the XX century. In connection with the development of science and modern technology, the distant people are also in close relation, and general rules would be used in their speech in order to understand each other.

The concept of speech as a linguistic subject has been studied by foreign scientists (widely) and within the country (limited). In this process, the problem such as the theory of concept of speech, the study of social and psychological factors that determined the task and form of relationships, the mutual relation of the concept of speech and communication forms, ways expressing linguistic speech delicacy and others are taken into consideration.

Keywords: speech culture, speech standards, humanism, politeness, kindness, attitude, communication, conversion, standard, Western and Russian linguistics.

Сведение об авторе:

Аминов Фируз Саидмирзоевич - соискатель кафедры общего языкознания и сопоставительной типологии языков Таджикского государственного институт языков имени Соти́ма Улу́гзода, 734019, г. Душанбе, улица Мухаммадиева, 17/6, тел.: (+992) 935588723.

About the author:

Aminov Firuz Saidmirzoevich - researcher of the department of General Linguistics and Comparative Typology of the Tajik State Institute of Languages named after Sotim Ulughzoda, 734019, Dushanbe, 17/6 Muhammadiyev str., phone: (+992) 935588723.

АҶКОРИ АДАБИ ВА ТАНҚИДИИ ПАЙРАВ СУЛАЙМОНӢ

Бойзода М.С.

Донишгоҳи давлатии омӯзгори Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ

Отачон Пайрав Сулаймонӣ (1899-1933) аз зумраи суханваронест, ки дар ибтидои садаи бистум чун шоири навоар бо маҳсули эҷодии ноби худ мақому мартабаи хоси эҷодӣ дошт. Оид ба ҳаёти ҷаҳонӣ ва махсусиятҳои эҷодӣ ӯ солҳои шастуми садаи XX адабиётшинос Соҳиб Табаров тадқиқоти муқаммалӣ илмӣ анҷом додааст[4].

Зиндагӣ ва эҷодиёти Пайрав Сулаймонӣ ба замоне рост меояд, ки онро метавон марҳилаи гузариш номид. Дар ин марҳила, ки ҳоло барои адабиёт ва санъати Шӯравӣ методи ягона қабул нашуда буд, ташкилотҳои гуногуни адабӣ амал мекарданд. Солҳои 1920 ва ибтидои солҳои 1930, яъне то ташкил шудани Иттифоқи нависандагони ИҶШС ва Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон (1934) дар муҳити адабии тоҷикон панҷ ҷамъияти адабӣ – «Ҷамъияти шоирон» (1922), «Ҷамъияти муҳаррирон» (1925), «Қалами сурх» (1930), «Сексияи нависандагони шӯроии тоҷик» (1930) ва «Ассотсиатсияи нависандагони пролетарии Тоҷикистон» (1931) ҷаҳонӣ кардаанд (3, 20). Ҳамаи ин ҷамъиятҳо нисбат ба адабиёт ва санъати Шӯравӣ назари худро доштанд. Шоирон «Барои адабиёти пролетарӣ!»-ро на ҳамаи адибон дарк карда метавонистанд. Ба қавли адабиётшиноси

шодравон Маъруф Рачабӣ, «Шиори «Барои адабиёти пролетарӣ!» аслан мазмуни эстетикӣ надошт, ба бадеияти адабиёт дахлат намекард.»[3, с.21]. Тавре бармеояд, Ҳизби коммунистӣ зиёиёно мисли дигар синфу табақаҳо ба гурӯҳҳои сиёсӣ – зиёиёни буржуазӣ (аз рӯи баромади иҷтимоӣ), ҳамсафарон (онҳое, ки аз лиҳози эҷодӣ байни адабиёти пролетарӣ ва буржуазӣ мекалавиданд) ва адибони пролетарӣ чудо карда, ба ҳар яке муносибати махсус пеш гирифта буд. Ба ақидаи Маъруф Рачабӣ: «Адабиёт дар солҳои бистум ва сиюм асосан аз ҷониби адибони аз лиҳози баромади иҷтимоӣ ғайрипролетар эҷод мешуд, зеро адибони пролетариати ҷанговар, ки аксар бесавод буданд, адибону зиёиёни зиёе ба майдон наомада буд» [3, 23]. Ҳадафи асосӣ аз шиори «Барои адабиёти пролетарӣ!» ба майдони адабиёт ворид кардани шоирону нависандагон буд, ки дар сохтори нав тарбия ёфтаанд ва ҳамаи онҳое, ки дар мадрасаҳо таҳсил карда буданд, бояд батадриҷ аз адабиёт берун мешуданд.

Пайрав Сулаймонӣ дар солҳои 1920 ва ибтидои солҳои 1930 шоири бемаърифат ба ҳисоб мерафт. Яке аз фазилатҳои шоир огоҳии комили ӯ аз забон ва адабиёти рус буд. Ба қавли Соҳиб Табаров: «Дар ҳақиқат, аз байни шоирони тоҷики солҳои бистуму оғози сивум донандаи хуби забони русӣ Пайрав, ки дар омӯзишгоҳи реалии Когон таълим гирифта буд, аз байни насрнависон Ҳаким Карим, аз байни адабиётшиносон Нарзулло Бектош, ки мактаби русиву маҳаллиро хатм карда буданд ва Сотим Улуғзода дар Тошканд дар байни русбачагон тарбия ёфта буд, ҳисоб меёфтанд. . .»(355). Фазилати дигари русидонии Пайрав дар он зоҳир мегашт, ки ӯ аз забони русӣ ба тоҷикӣ шеър, наср, асарҳои драмавӣ, осори илмӣ, публицистӣ ва ғайраро тарҷума мекард, ки дигар русидонон ба ин чиз қодир набуданд. Аввалин асарҳои тарҷумакардаи ӯ «Сели оҳанин»-и Серафимович ва драмаи «Балво»-и Фурманов, ки дар он замон баҳои баланд гирифта буданд. Аз рӯи нақли яке аз дӯстони Пайрав - Раҳим Ҳошим: «Як сол баъд дар Самарқанд, шабе операи «Чиочо сан»-и Пучиниро тамошо мекардем. Дар барномаи опера тарҷумаи русии ин ду мисраи шеъри японӣ навишта шуда буд:

В нитку скручу я звуки рыданий, вздохов моих,

На нить нанизю я жемчужины слёз!

Ман варақро ба вай дароз карда:

-Ин байт ба тоҷикӣ чӣ мешуда бошад?- гуфтам. Дарҳол матлаби маро фаҳмид, аммо чизе нагуфт. Дар ин байн чароғҳо хомӯш ва парда кушода шуд, мо машғули тамошо гардидем. Пас аз пӯшида шудани парда ба ақиб кутии папироси худ чизе навишта ба ман дароз карда гуфт:

- Он чиз ба тоҷикӣ ҳамин хел мешудагист.

Дар ақби сарпӯши куттии папирос ин байт навишта шуда буд:

Аз оҳу фигон тор касам баҳри ҳамоил,

В-аз дида гӯҳар резаму чинам ба сари дил» [1, 18].

Дар ин хотираи Раҳим Ҳошим чанд нукта қобили тавачҷуҳ мебошад. Пеш аз ҳама, завқи солим ва ҳунари баланди Пайрав, ки дар як муддати кӯтоҳ матни русиро ба риштаи назм даровардааст ва дар баён қудрати беандоза нишон додааст. Аз дигар тараф, вукуфи комил доштани ӯ аз забони русӣ.

Дар он рӯзгор барои огоҳии комил пайдо кардан аз сиёсати давр, хосса сиёсат дар соҳаи адабиёт, донишани забони русӣ муҳим буд.

Пас аз барқарор шудани ҳокимияти Шӯравӣ адибони тоҷик моҳияти адабиёти Шӯравиро дарк намекарданд. Нақди адабӣ ҳам ташаккул наёфта буд. Суханварон танҳо ҳамин нуктаро риоя мекарданд, ки калом бадеъ, хоҳ назм, хоҳ наср бояд омиёна шавад. Адабиёт роҳнамо ва таблиғтари сиёсати замон бошад. Дар яке аз мактубҳои худ ба идораи рӯзномаи «Тоҷикистони Сурх» Пайрав менависад, ки «Адаби танқидчиёни адабиёти имрӯзаи тоҷик ҳам бисёр кам буда ва бештарини онҳо, чи аз ҷиҳати адабиётшиносӣ ва чи аз ҷиҳати танқиди марксистӣ- ленинӣ ва сталинӣ камқувват васуст ҳастанд. Баъзе аз танқидчиёни мо масъаларо ба таври объективӣ таҳлил накарда, гузаштаи нависандагон ва шоиронро ҷуқуртар ва равшантар тафтиш накарда, тамоми асарҳои нависандаро аз назар нагузаронида, ҳатто бедалел ва исбот ҷашмро пӯшонда рӯякӣ ҳучумҳои саҳт ва дурушт мекунанд. . .» [1, 23].

Афкори адабӣ ва танқидии Пайравро аз рӯи баҳо додан ба арзиши осори суханварон метавон ба чанд ҷиҳат таҳлил кард. Ӯ дар бораи ашъори чанд нафар шоиртарошони шеърнофаҳм, аз қабилҳои Бектош, Ализода, Суҳайлӣ ҳаҷвия навишта, навиштаҳояшонро саҳт мазаммат менамояд. Ҷунончи, дар бораи Бектош менависад:

Эй, олимӯ файласуфи маъруф,

Педагогу критику тасаввуф.

Мушиқшиносу ҳам забондон,

Ҳастӣ ту адиб, бетакаллуф.

*Ҳар чиз, ки дар замона дидӣ,
Дар калла намудаи тасарруф.
Лекин зи мизочи тунду тезат
Олам шуда ҳочу воҷ, уф-уф!
Ҳарчанд, ки пеи меваи ту,
Чун нас нигарӣ, кунӣ таассуф.
Сад ҳайф, ки «халқ бесавод аст»,
Бозори фазилатат касод аст. [2, 175]*

Нарзулло Бектош (Ҳайдарӣ), тавре Соҳиб Табаров қайд кардааст, ҳангоми дар Комитети тоҷикшиносии Комиссариати халқии маориф ва баъдтар дар Академияи педагогии Тоҷикистон (ДДОТ ба номи С.Айнии имрӯз) кор карданиш пайваста ба тарғиби ақидаҳои пантуркистӣ машғул буд. Ба эҷодиёти бузургтарин суҳанвароне мисли Айний ва Лоҳутӣ баҳои ғаразнок меод. Пайрав бемаърифатӣ ва аз санъати суҳан дур будани Бектошро мазаммат намуда, ҳатто намунаҳои шеърӣ туркии ўро мисол меорад.

Бектош барои мунташиршудани маҷмӯаи Пайрав низ монеа шуда будааст. Шоир менависад, ки маҷмӯаи ашъорашро Нашриёти тоҷик дар соли 1927 талаб кардаанд, ки нашр месозанд. Аммо ин маҷмӯа муддати 4 сол (то соли 1931) даст ба даст мегашт. Шоир менависад, ки аз чоп шудани маҷмӯа ноумед гашта будам. Барои он ки маҷмӯа нашр шавад бояд як нафар мунаққид ба он муқаддима менавишт. Ин маҷмӯаро нашриёт ба дасти Бектош медиҳад. Шоир менависад, ки «Бектош ҳам ба фикри ҳудаш ҳар чи меҳост, навишт ва инро ҳам гуфта мегузарам, ки ман тамоман бо фикр ва қимат додани Бектош розӣ нестам. Рафиқ Бектош маро монанди тӯби футбол дар майдони ҷидол андохта баъзан ба осмон бардошта, баъзан ба замин лағадқуб менамояд... Аз аввал то охири муқаддима ғайр аз сафед буд, сиёҳ шуд, кабуд буд, сурх шуд, дигар чизеро намебинед.» [1,26]

Дигар аз шоиртарошоне, ки мавриди мазаммату ҳаҷви Пайрав қарор гирифтааст, Ғулом Ализода мебошад. Ғулом Ализода роҳбари Иттиҳодияи нпависандагонии пролетарии Тоҷикистон (Тоҷ АПП) буд ва назмро ба манбаи масхарабозии хандахаришӣ табдил дода, шеърҳои беамзунӣ аз санъат дурро навишта, зераш «ба ҳавои махсус» менавишт. Пайрав бо услуби худ аз забони Ғулом Ализода як шеърашро чунин қаламдод намудааст:

*Дар майдони пахтазор
Трактор замин меронад.
Нақарот:
Ҳой-ҳой чоне!
Ёр-ёр чоне!..*

*Эй меҳнатқашон, камбағалон!
Батракон!
Деҳқонони яккадаст, колхоз,
Занону духтарон!
Бозӣ кунед, шодӣ кунед!
Шоирон, комсомолон!
Маза кунед, маза кунед!*

Пайрав дар мазаммати шеърӣ Ғулом Ализода шеъре навиштааст, ки чунин сар мешавад:

*Эй шоири шеърҳои «махсус»,
То кай бофӣ «ҳавои махсус»?
Аттор най, чӣ мефурӯшӣ
Беҳуда ту ин «давои махсус»?
Не қофия, вазн, на сару дум
Охир чӣ бувад «балои махсус»? [2, 181].*

Чаро дар нақизаи худ Пайрав калимаи «махсус»-ро ҳам радиф ва ҳам асоси ғоя қарор додааст? Дар ин бора Соҳиб Табаров менависад, ки «Солҳои бистум ва сивуми асри XX қисме аз шеърҳои иҷтимоӣ, граждонӣ ва инқилобиро ҳамун шарқӣ, ҳамчун суруди умумӣ... дар ҳама маърақаҳо, намоишҳо, майдонҳо, ҷамъомадҳо, митингҳо бо савту оҳанг ва ҳавои махсус ва ҳатто мутантан тараннум мекарданд. ... (344) Ба ақидаи С. Табаров, дар он замон шоирони замонасоз ду навъи шеър: шеърҳои таронавӣ- «оҳанги махсус» ва шеърҳои «декламатсионӣ»-ро дар пайравии Маяковский месурӯданд. Шеърҳои бевазну қофия, бе оҳанг, бе тактеъ, ки ба ягон қонуну қоидаи назм мутобиқат намекарданд. Агар шеърҳои «ҳавои махсус»-ро тӯдаи мардум дар кӯчаю роҳҳо бо овози баланд меҳонданд, шеърҳои «декламатсия»-ро ягон хушовоз, нотиқ ва ё артист дар байни анбӯҳи мардум

бо овози буррову баланд қироат мекард. Пайрав Сулаймонӣ дар нақизаи худ Лоҳутиро тимсоли шеърӣ нав ҳисобида, ба Ғулом Ализода маслиҳат чунин медиҳад:

*Ҳоҳӣ, ки зи шеър баҳра ёбӣ,
Ё халқ барад сафои маҳсус.
Аз Лоҳутиву санъати ӯ
Ибрат гиру гизои маҳсус.*

Тӯракул Зехнӣ, ки дар он замон яке аз донандагони хуби адабиёти классикӣ буд, чунин шеърҳои аз хунар дур гуфтааст. Пайрав дар нақизаи худ шеърҳои шиормонанди Тӯракул Зехнӣро бо як шеваи марғуб мазаммат карда, менависад:

*Шеъри пайдарнаи дабардуқӣ,
Ғилдиракдор ҳамчун санги харос.
Борику тез чун дуки момо,
Паҳну тешик чу бурёи налос.
Чусту чолок ҳамчу боди саҳар,
Хушику холи чу киси канюс.
Шеъри тақлиди «футуристӣ»,
Рағзӣ ӯ чу уштири ҳалюс... [2, 180]*

Ба ақидаи Раҳим Ҳошим: «Пайрав низ эътироз ва мулоҳизаҳои танқидии худро ба шеърҳои баъзе шоироне, ки ба паст шудани бадеияти шеър роҳ медоданд ва баъзе шоиртарошоне, ки навиштаҳои бевазну қофия ва дарҳаму барҳами худро навоварӣ номида, бо ин роҳ беҳунарӣ, балки бесаводии худро рӯпӯш кардани мепуданд, баён намудааст [2, 8].

Пайрав дар ҳаҷв ва нақӯҳиши шеърҳои подарҳавои баъзе аз суҳанварони муосири худ танқиду танзро аз ҳадди эътидол гузаронидааст. Чунончӣ дар «Намунаи шеъри Сухайлӣ» маҳсули эҷоди Сухайлӣ Ҷавҳаризодаро нақӯҳиш намуда, қабехтарин ифодаҳоро ба қор мебарад:

*Шӯла аст ин шеър, ё мошоба ё уғрост ин,
Ҳома аст ин, хода аст, ё халачӯби говрон?
Ё ки шоҳи гов, ё ғӯши хари Исост ин?
Ҷаҳра аст ин, ё сиёҳӣ, ё ки зардобу фасод.
Ё ки оби бини шоридаи момост ин?
Қоғаз аст, ё машиқи қуҳна, ё ки полони шутур,
Турбаи поруст, ё лавҳи «адиб»-и мост ин?
Он ки гур-гур мекунад чун гурмағас ҳар субҳу шом,
«Нутқи тӯтӣ, ё Сухайлӣ ҳазоровост ин» [2, 174].*

Дар таърихи нақди адабии тоҷик, хосса афкори адабӣ ва эстетикӣ суҳанварон мулоҳизаҳои танзомез зиёд ба мушоҳида мерасанд. Суҳанварони асримиёнагӣ ҳам оид ба шоирони ҳамасри худ ҳаҷвияҳо навишта, маҳсули эҷоди онҳоро ба риштаи тамасхур кашидаанд. Дар ин навъ мулоҳизот, ки бо ҳаҷву танз омехтаанд андешаи дақиқ дар бораи арзиши осори суҳанварон дида намешавад, балки аз тариқи муболиға паст задани шахсияти шоир ва шеъри ӯ ба миён гузошта мешавад. Сухайлӣ Ҷавҳаризода ҳам чун шоири суннатгаро аз шеъри пешин огоҳии комил дошт, аммо бо тақозои давр мисли дигар ҳамқаламонаш ашъори публитсистии дур аз хунар сароидааст ва эроди Пайрав ҳам ба ҳамин ҷанбаи фаъолияти ӯ нигаронида шудааст. Сухайлӣ дар ибтидо чун пайрави сабки бедилӣ ғазалҳои суннатӣ менавишт. Ин паҳлӯи фаъолияти ӯ аз назари Пайрав дур намондааст ва дар шеъри «Сухайлӣ» суннатгарои ӯро маҳкум менамояд:

*Эй шоири гулиану гулистон,
В-эй булбулаки ҳазордастон.
Аз оинаи ҳаёту фикрат,
Ҷӯшида чу мавҷ баҳри Уммон.
Дар рамкаи асри Докёнус,
Афтада ба чоҳи Зобулистон....
Гар шоири тоҷикон ту боӣш,
Эй, вой ба ҳоли Тоҷикистон [1, 177]*

Ҳамин паҳлӯи масъаларо он солҳо Сотим Улуғзода, ки чун мунаққид шуҳрат дошт, дар ашъори Сухайлӣ пай бурда, дар пешгуфтори ба китоби шоир навиштааш гуфта буд: «Сухайлӣ низ монанди як қатор шоирони дигар тақрибан дар тамоми эҷодиёти шеърӣ худ аз қайдкунии ҳолиси чизҳои мавҷуд ва кашидани сурати тахминӣ манзараҳои кунунӣ, агар муболиға накарда ғӯем, ҳанӯз ҳам пеш намеравад; мактаб кушода шуд, роҳи оҳан кашида шуд, қорхона бино гардид, зану

мард дар ҳуқуқ баробар, «ҳар тараф, ҳар сӯ илму фан» нашъунамо мекунад, айроплонҳо дар парвоз, ҳамаи мо озод. . . Зинда бод фиркаи коммуни!» [6,3-4].

Ба ақидаи Сотим Улуғзода, шоир бояд дигар аз образҳои фарсудаи классикӣ мисли гулу булбул истифода набарад. Сухайлӣ бошад, савти фабрика, нағмаи радио, нафасҳои голибонаи саноатхонаҳои сотсиалиститро фақат ба хондани булбул монанд мекунад бас.

Пайрав Сулаймонӣ шояд ягона аз он суҳанвароне бошад, ки ба ашъори ҳудаш ҳам назари танқидӣ баён кардааст. Дар ғазали мустазоди зерин ӯ ҳам андешаҳои ғаразҳои нокидону суҳаншиносон ва ҳам ҳолати рӯҳии ҳуду як қатор шеърҳои ӯро аз қабилҳои «Корвон», «Ду ҳучум», «Якуми май», «Навиди Ваҳшистрой» достони «Тахти хунин» мазаммат кардааст:

*Эй шоири отаиқалами бо қадами нав,
савдогари Маскав,
Дар даиҳои ишканиши танқид забаррав,
афтада ба тиргав.
Аз зарбаи танқид дамодам шуда беҳол,
афсурдаву помол,
З-он аст, ки худро шумарӣ «қӯру қару лол»
тарсида зи ҷанҷол.
Ҳон, эй асари «Курсии хунин»-и ту хун-хун,
эй шоири маҷнун!
Ҷон хуну ҷаҳон хуну замин хуну замон хун,
олам шуда гулгун.
Ҳарчанд пессимист шуморанд азизон,
танқиднависон,
Лекин ту далеронаву мардона қадам мон,
дар соҳаи майдон. [2, 171]*

Адабиёти Шӯравӣ аз рӯи моҳияти худ адабиёти ахлоқӣ, иҷтимоӣ ва сиёсӣ буд. Махсусан, баъд аз соли 1934, яъне пас аз қабул шудани методи ягонаи реализми сотсиалистӣ меъёрҳои мушаххас барои эҷод ва нақди адабиёт пайдо шуд. Аммо аз нақизаи барои худ навиштаи Пайрав аён аст, ки пеш аз ин ҳам маҳзунӣ дунёбедорӣ дар адабиёт маҳкум мешудааст. “Ҳарчанд пессимист шуморанд азизон..” гуфтани шоир ишора дорад ба қиссаи ошиқнавиши Пайрав ба Нина ном тотордухтар. Ин ишк ӯро ба ҳолати ҷунунӣ оварда буд ва падару амакҳои маҷбур шуданд, то ӯро як муддат ба Эрон баранд. Ҳамаи шеърҳои пурсӯзу ғудози шоир дар фироқи ҳамин маъшуқааш суруда шудаанд ва ҳуду шоир менависад, ки “Ин ғазали “Чӣ шуд, ки боз фалак мекашад ба кунҷу канорам”-ро, ки имрӯз дар дасти танқидчиён барои сарқубиям дастак шудааст, дар он рӯзҳои дар Маҳшад навишта будам.” [1,10]

Дар эҷодиёти ҳуду Пайрав ҳам намунаи шеърҳои публицистии шиорӣ, ки дар пайравии шеъри Маяковский шоирон дар он солҳо менавиштанд мавҷуданд. Чунончи, дар шеъри зерин:

*Гурум, гурум, гурум, гурум,
Ба фаранҷӣ кунед ҳучум.
Яку дуву садӯ ҳазор,
Капиталистҳо кунед торумор.
Ҳон, ҳон, ҳон, ҳон!
Эй пролетариш рӯи ҷаҳон!
Хун, хун, хун, хун,
Замину замон гулгун... [2, 172]*

Чунин намунаи шеърҳо дар адабиёти солҳои сиюму чилуми садаи ХХ дар осори ҳамаи суҳанварон ҷой доранд. Баъди солҳои панҷоҳум ноширони осори суҳанварони садаи ХХ аз маҷмӯаҳо чунин шеърҳо баровардаанд. Аммо ашъори лирикии Пайрав то кунун ҳам арзиши эстетикӣ худро гум накардааст. Пеш аз ҳама устод Садриддин Айнӣ дар қисми дуюми «Намунаи адабиёти тоҷик» ба ашъори лирикии Пайрав баҳо дода гуфта буд: «Пайрав ошиқ аст. Шеърҳои ошиқонаро аз мағзи ҷон месарояд. Билхосса порчаи охири (Шаби ҳичрон ё ҳаёли ҷонон) ба ғоят пурсӯзу ғудоз аст. . . Пайрав соҳиби истеъдоди комил аст ва бӯстони адабиёти тоҷик аз оби равони сунӣ ин ҷавон бисёр сарсабзӣро умед дорад.» [1, 5].

Аммо дар маҷмӯъ Пайрав дар зиндагии на чандон тӯлонии худ пайваста бо разолату ҷаҳолат дар мубориза буд. Тибқи шаҳодати ҳолдонҳо, ҳатто пас аз маргаш ҳам ӯро ором намегузоштанд. Ба қавли Ҳазрат Сабоҳӣ: «Аз байни онҳое, ки Пайрав ҳаҷв мекард, одамоне ёфт шуданд, ки ҳона ба ҳона мегаштанд ва мегуфтанд, ки ба ҷанозаи Пайрав наравед. Вай шоири буржуазист. Кухнапараст аст. Мабода ягон гап нашавад.» [7]

Хулоса афкори адаби ва танқидии Пайрав Сулаймонӣ ифшоғари манзараи сахнаи адабиётшиносӣ ва нақди адаби дар солҳои бистуму сиюми садаи XX буда, аз рӯи мулоҳиза ва андешаҳои шоир метавон ба хулосае омад, ки гусастани пайванди нақди суннатӣ аз адабиёт дар ин марҳила ҳукмфармо будааст. Як даврае, ки барои шинохти шеър меъёр на ҳунари балки иҷтимоӣ ҷиҳат қарор гирифта шудааст. Ин марҳилаест, ки ҳоло барои адабиёти Шӯравӣ меъёри маҳаки дақиқи санҷиш таъин нашудааст.

АДАБИЁТ

1. Пайрав Сулаймонӣ. Маҷмӯаи осор. – Сталинобод: Нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1959. – 229 с.
2. Пайрав Сулаймонӣ. Девон. – Душанбе: Ирфон, 1971. – 301 с.
3. Раҷабӣ, Маъруф. Таърихи танқид ва адабиётшиносӣ (Асосҳои назариву эстетикаи адабиёти тоҷикӣ марҳалаи якум. Солҳои 1920-1954). – Душанбе: Адиб, 1997. – 207 с.
4. Соҳиб Табаров. Пайрав Сулаймонӣ. Очерки ҳаёт ва эҷодиёт. – Душанбе: Дониш, 2012. – 538 с.
5. Худойназар Асозода. Таърихи адабиёти тоҷик (давраи нав). – Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2014. – 672 с.
6. Сухайли Чавҳаризода. Таронаҳои зафар. – Сталинобод: Нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1933. – 123 с.
7. Ҳазрат Сабоҳӣ. Бахри кайе ғусин оташ задем. Тоҷикистони советӣ, 24 март 1989.

РИТИЧЕСКАЯ МЫСЛЬ ПАЙРАВА СУЛАЙМОНИ

В статье рассматривается литературно-критическая мысль одного из известных таджикских поэтов начала XX века – Пайрава Сулаймони. Литературно-критическая мысль Пайрава Сулаймони является показателем общей картины развития литературоведения и литературной критики 20-х и 30-х годов прошлого столетия, и судя по высказываниям и размышлениям поэта, можно заключить, что в этом периоде господствует разрыв связи классической критики от литературы. Данный период известен тем, что для советской литературы ещё не определены точные стандарты и меры контроля.

Ключевые слова: поэзия, проза, стих, критика, литературная мысль, эстетическая мысль, пародия, юмор, стихотворение-лозунг, публицистический стих, мера познания стиха, интеллект, революционный стих, социальная критика.

LITERARY AND CRITICAL THOUGHTS OF PAIRAW SULAIMONI

Literary and critical thoughts of one of the most distinguished poets of the beginning of the XXth century, Pairaw Sulaimoni, are reviewed in this article. Literary and critical thoughts of Pairaw Sulaimoni is an indicator reflection of the overall picture of the development of literature and literary criticism of the 20 and 30 years of the last century, and judging by the statements and reflections of the poet, we can conclude that this period is dominated by the disconnection of criticism from classical literature. This period is known for the fact that the Soviet literature has not yet defined accurate standards and control measures.

Keywords: poetry, prose, verse, criticism, literary thoughts, aesthetic thought, parody, humor, poem-slogan, journalistic verse, measure of verse cognition, intellect, revolutionary verse, social criticism.

Сведения об авторе:

Марворид Саидмуроди Бойзода – ассистент кафедры методики начального образования факультета дошкольного и начального образования Таджикского государственного педагогического университета им. С. Айни.

Author the author:

Marvorid Saidmurodi Boizoda - an Assistant in the Department of Method of Primary Education, Faculty of Preschool and Primary education, Tajik State Pedagogical University named after Sadriiddin Aini.

ТАҲЛИЛИ ҚИЁСИИ ОБРАЗИ ГУРДИЯ ДАР "ШОҲНОМА"-И АБУЛҚОСИМ ФИРДАВСӢ ВА НӢШОБА ДАР "ИСКАНДАРНОМА"-И НИЗОМИИ ГАНҶАВИ

Ашурова Н. Ҷ.

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ

Дар "Шоҳнома"-и Ҳаким Абулқосим Фирдавӣ мавзӯи бозтоби чехраи зани тоҷик ҳамчун баёнғари бархурдории эронитаборон аз фарҳанги парваришғфта ва маниши додхоҳӣ ҷои вижаеро ишғол мекунад. Дар ин шохасар, ки дар замони ҷирамандӣ ва таҳмили фарҳанги араб бар сари эронитаборон офарида шудааст, Ҳаким Фирдавӣ нишон додааст, ки ҷойгоҳи зан дар миёни эронинажодон нисбат ба фаҳмиши тозиён тафовут дошта, ин мардумони дорои андешаву фарҳанги пурхирад буда, ба занон ҳама ҳуқуқхоеро фароҳам оварда буданд, ки мардон аз он бархурдор буданд. Занон дар тасаввури ин мардум на танҳо ёри вафодор, ҳамхонаи меҳрубон ва офарандаи